

Waldemar Graczyk

Duchowni ze stopniami akademickimi w otoczeniu biskupa płockiego Pawła Giżyckiego (1439-1463)

Saeculum Christianum : pismo historyczno-społeczne 20, 53-60

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

WALDEMAR GRACZYK
WNHiS UKSW, Warszawa

DUCHOWNI ZE STOPNIAMI AKADEMICKIMI W OTOCZENIU BISKUPA PŁOCKIEGO PAWŁA GIŻYCKIEGO (1439–1463)¹

W XV wieku wydatnie wzrosła w diecezji płockiej liczba duchownych, którzy zdobyli wykształcenie uniwersyteckie. Niektórzy z nich, jak choćby kanonik Maciej z Różana, służyli swoją wiedzą, pracując w administracji książęcej na Mazowszu. Będąc kanclerzem księcia Bolesława IV, przetłumaczył w 1449 roku na język polski statuty koronne, a w roku następnym tekst statutów mazowieckich².

W praktyce życia społecznego wykształcenie uniwersyteckie – oprócz pochodzenia społecznego, posiadanego majątku i więzów rodzinnych – było jednym z czynników decydujących o awansie urzędniczo-kościelnym w Polsce średniowiecznej³. Do wieku XV nie było żadnych rozporządzeń dotyczących wymogu posiadania wykształcenia uniwersyteckiego jako warunku otrzymania prebendy bądź urzędu. Jedynie statuty legata Gentilisa z 1309 roku wskazywały na korzyści, jakie mogą płynąć z wykształcenia dla duchowieństwa⁴.

Jeśli chodzi o uniwersytety zagraniczne, najbliżej Polski znajdował się uniwersytet w Pradze. Nic zatem dziwnego, że młodzież polska najczęściej tam udawała się na studia. Nie inaczej było ze studentami pochodzącymi z Mazowsza. Na przełomie XIV i XV wieku w Pradze znaleźli się między innymi: Jakub z Piotrkowa, immatrykulowany w 1395 roku⁵, Jakub Jaszczółd z Miszewa⁶ oraz Ścibor z Belska (starszy)⁷, obydwaj przed rokiem 1400, ponadto An-

¹ Więcej na ten temat por. W. Graczyk, *Paweł Giżycki biskup płocki (1439-1463)*, Płock 1999, s. 117-144.

² I. Sułkowska-Kuraś, A. Wolff, *Maciej z Różana*. PSB, t. 19, Wrocław–Warszawa–Kraków 1974, s. 35–36; S.K. Kuczyński, *Rozwój kultury na Mazowszu (połowa XIII – początek XVI w.)*, w: *Dzieje Mazowsza do 1526 roku*, red. A. Gieysztor, H. Samsonowicz, Warszawa 1994, s. 377.

³ A. Radziwiński, *Duchowieństwo kapituł katedralnych w Polsce XIV i XV wieku na tle porównawczym. Studium nad rekrutacją i drogami awansu*, Toruń 1995, s. 142–143.

⁴ *Statuty legata Gentilisa wydane dla Polski na synodzie w Preszburgu 10 listopada 1309 roku*, w: *Archiwum Komisji Prawniczej Polskiej Akademii Umiejętności*, wyd. W. Abraham, t. 5, Kraków 1897, s. 16–17.

⁵ A. Radziwiński, *Pralaci i kanonicy kapituły katedralnej płockiej w XIV wieku i pierwszej połowie XV wieku (studium prozopograficzne)*, t. 2, Kanonicy, Toruń 1993, s. 61.

⁶ *Monumenta historica Universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis*, t. 1, *Liber decanorum facultatis philosophicae Universitatis Pragensis ab anno Christi 1367 usque ad annum 1585 e codice membranaceo illius aetatis nunc primum luce donatus*, cz. 1, Praga 1830, s. 348.

⁷ *Ibidem*, s. 358.

drzej z Szydłowa, który wpisał się na listę studentów w roku 1401⁸, Mikołaj z Łęgu, studiujący w latach 1431–1432⁹ oraz Andrzej z Gólczewa i Zakrzewa, immatrykulowany w roku 1408¹⁰.

Nieliczni pochodzący z Mazowsza zdobywali wykształcenie na uniwersytetach w Bolonii i Ferrarze. W pierwszej z wymienionych uczelni studiowali: około 1443 roku Mikołaj z Mirzyńca¹¹, w latach 1441 - 1446 Zygmunt z Giżyca¹² oraz przed rokiem 1448 Mikołaj s. Chebdy z Niewiesza¹³. W Ferrarze przed rokiem 1425 pobierał nauki Jakub z Kłodawy¹⁴.

Nowa sytuacja wytworzyła się w roku 1397 w związku z odnową Uniwersytetu w Krakowie oraz powołaniem do istnienia na nim wydziału teologicznego¹⁵. Na studia we wszechniczy krakowskiej zapisali się między innymi: Andrzej z Gólczewa i Zakrzewa w roku 1404¹⁶, Michał z Grodziska w roku 1406¹⁷, Paweł z Grąbczewa w roku 1409¹⁸, Jan Marszałkowiec z Koźmina w roku 1410¹⁹, Jakub z Piotrkowa w roku 1411²⁰, Świętosław z Wrzącej w roku 1412²¹, Stanisław z Meszny²² oraz Tomasz z Książa²³, obydwaj w roku 1413, Jakub z Iłowa²⁴ i Mikołaj z Błonia²⁵ w roku 1414. Ponadto w roku 1418 wpisał się do grona studentów Jakub z Płocka²⁶, w roku 1420 Ścibor z Belska (młodszy)²⁷, w roku 1426 Piotr z Radzymi-

⁸ *Monumenta historica Universitatis Carolo - Ferdinandae Pragensis*, t. 1, *Liber decanorum facultatis philosophicae Universitatis Pragensis ab anno Christi 1367 usque ad annum 1585 e codice membranaceo illius aetatis nunc primum luce donatus*, cz. 2, Praga 1832, s. 111.

⁹ Inaczej nazywany był Mikołajem z Polski. Por. H. Barycz, *Dziejowe związki Polski z Uniwersytetem Karola w Pradze*, Poznań 1948, s. 29.

¹⁰ „Andreas de Golczewa, cancellarius terrae Plocensis nec non canonicus ecclesiae Plocensis. *Monumenta historica Universitatis Carolo - Ferdinandae Pragensis*, t. 1, *Liber decanorum facultatis philosophicae Universitatis Pragensis ab anno Christi 1367 usque ad annum 1585 e codice membranaceo illius aetatis nunc primum luce donatus*, cz. 2, s. 116; W. Graczyk, *Paweł Giżycki biskup płocki (1439-1463)*, s. 120-121.

¹¹ 11 IX 1443 roku uzyskał licencjat z prawa kościelnego. J. Fijałek, *Polonia apud Italos scholastica saeculum XV*, Fasc. 1, *Polonia apud Italos litteris studentes et laurea donati inde a Paulo Wladimiri usque ad Iohannem Lasocki collecti et illustrati*, Cracoviae 1900, s. 88.

¹² *Ibidem*, s. 91-92.

¹³ 5 IV 1448 roku w Bolonii został promowany na doktora dekretów. W latach 1447-1448 pełnił funkcję rektora tej uczelni. *Ibidem*, s. 95.

¹⁴ „Ferrariensis doctor in medicina 26 V 1425 promotus”. *Tamże* s. 74; W. Graczyk, *Paweł Giżycki biskup płocki (1439-1463)*, s. 121.

¹⁵ Papież Bonifacy IX w bulli wydanej w 1397 roku podkreślił, że wszyscy którzy w tej uczelni się uczą i nauczają, uzyskują bakalaureat, licencjat lub doktorat będą cieszyli się tymi samymi przywilejami jakie posiadają wykładowcy, studenci i graduowani na uniwersytecie paryskim. Zob. M. Rechowicz, *Po założeniu wydziału teologicznego w Krakowie (wiek XV)*, w: *Dzieje teologii katolickiej w Polsce*, t. 1. *Średniowiecze*, Lublin 1974, s. 99.

¹⁶ *Album studiosorum universitatis Cracoviensis*, t. 1, wyd. Z. Pauli, Kraków 1887, s. 21.

¹⁷ *Ibidem*, s. 23.

¹⁸ *Ibidem*, s. 27.

¹⁹ *Ibidem*, s. 29.

²⁰ *Ibidem*, s. 30.

²¹ *Ibidem*, s. 32.

²² *Ibidem*, s. 34.

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Ibidem*, s. 36.

²⁵ M. Zwiercan, *Mikołaj z Błonia*, PSB, t. 21, Wrocław–Warszawa–Kraków 1976, s. 102–103.

²⁶ *Album studiosorum universitatis Cracoviensis*, t. 1, s. 43.

²⁷ *Ibidem*, s. 49.

na²⁸, a w rok później Paweł z Gołymina²⁹. W tym samym roku źródła uniwersyteckie wymieniają w gronie studiujących Strogomira ze Zdziaru³⁰, a pod rokiem 1430 Mikołaja z Mirzyńca³¹. W latach trzydziestych XV wieku w Krakowie pobierali również naukę: Mikołaj z Promny (od roku 1433)³², Aleksy z Płomian i Łubek (od roku 1434)³³, Ścibor z Gościeńczone (od 1435 roku)³⁴ oraz Maciej z Otoczni, immatrykulowany w roku 1436³⁵. Niektórzy z wymienionych kontynuowali następnie studia na innych uniwersytetach. Byli to: Mikołaj z Mirzyńca (Kraków, Bolonia), Andrzej z Gólczewa i Zakrzewa (Praga, Kraków), oraz Jakub z Piotrkowa (Praga, Kraków)³⁶.

Z danych źródłowych wynika, że wszyscy duchowni, o których była tu mowa, zostali później zauważeni przez biskupa Pawła i wykorzystani w pracy diecezjalnej. Stali się najbliższymi współpracownikami biskupa Giżyckiego, chociaż nie wszyscy pochodzili z Mazowsza. I tak np. z Wielkopolski wywodzili się Tomasz z Książa, Jan Marszałkowicz z Koźmina i Świętosław z Wrzącej³⁷, z ziemi sieradzkiej – Jakub z Piotrkowa³⁸ i Mikołaj z Niewiesza³⁹ z ziemi dobrzyńskiej Aleksy z Płomian i Łubek⁴⁰. Nie da się jednoznacznie stwierdzić, czy wszyscy wymienieni duchowni byli kapłanami diecezji płockiej. O Mikołaju z Niewiesza wiemy na pewno, że był kapłanem diecezji wrocławskiej. Wynika to z licencji udzielonej temu kapłanowi w 1438 roku przez biskupa i kapitułę wrocławską pozwalającej na udanie się i rozpoczęcie studiów w Ferrarze⁴¹.

Andrzej Radziwiński na podstawie przeprowadzonych badań stwierdził, że duchowieństwo pozostające w otoczeniu różnych polskich biskupów nie pochodziło wyłącznie z diecezji, na terenie której pracowali. Nie było w tych sprawach regulacji prawnych. Wyjątek stanowiła diecezja wrocławska, gdzie biskup Konrad w roku 1435 ogłosił statut kapitulny, w którym ograniczył dostęp do godności i urzędów w diecezji osobom nie posiadającym stopnia uniwersyteckiego, a wywodzącym się spoza Śląska⁴². Zatem obsadzanie godności

²⁸ Ibidem, s. 63.

²⁹ Ibidem, s. 64.

³⁰ Ibidem, s. 66.

³¹ Ibidem, s. 75.

³² Ibidem, s. 81.

³³ Ibidem, s. 84.

³⁴ Ibidem, s. 85.

³⁵ Ibidem, s. 87.

³⁶ W. Graczyk, *Paweł Giżycki biskup płocki (1439-1463)*, s. 121-122.

³⁷ *Repertorium Germanicum*, t. 4, cz. 1, wyd. K. A. Fink, Berlin 1958, kol. 74; *Repertorium Germanicum*, t. 4, cz. 2, wyd. K. A. Fink, Berlin 1958, kol. 2126.

³⁸ A. Radziwiński, *Pralaci i kanonicy kapituły katedralnej płockiej w XIV wieku i pierwszej połowie XV wieku (studium prozopograficzne)*, t. 2, *Kanonicy*, s. 61.

³⁹ Ibidem, s. 113.

⁴⁰ Ibidem, s. 26.

⁴¹ „Item dominus Epus et capitulum 1438, Augusti 16 in capitulo generali, dedit licenciam dno Niclino de Nyewyesch canonico Vladislaviensi (eundi) ad studium generale et privilegium, dempta Ferraria et Curia Romana”. *Acta capitulorum nec non iudiciorum ecclesiasticorum selecta*, w: *Monumenta medi aevi historica res gestas Poloniae illustrantia*, t. 13, Kraków 1894, n. 1143, s. 231; W. Graczyk, *Paweł Giżycki biskup płocki (1439-1463)*, s. 122-123.

⁴² A. Radziwiński, *Duchowieństwo kapitul katedralnych w Polsce*, s. 129.

w kapitule lub powierzanie określonych urzędów duchownym, spoza własnej diecezji było zjawiskiem spotykanym, aczkolwiek niezbyt rozpowszechnionym⁴³.

Biskup Paweł Giżycki otaczał opieką szczególnie tych, którzy rozpoczęli studia uniwersyteckie w okresie jego rządów. Rozumiał, że aby studiować, trzeba posiadać odpowiednie zabezpieczenie finansowe. Dlatego też prawie wszyscy, poza Mikołajem z Promny, zostali uposażeni przez niego określonymi prebendami⁴⁴. Probstwo bogato uposażonego kościoła parafialnego w Nasielsku około roku 1440 otrzymał Paweł z Gołymina⁴⁵. Wakującą po śmierci Nawoja dziekanę płocką uzyskał pomiędzy 29 IV a 16 XII 1444 roku Zygmunt z Giżyc⁴⁶. Również Mikołaj z Mirzyńca, od 1443 roku student Uniwersytetu Bolońskiego, przed 6 II 1445 roku otrzymał kanonię płocką⁴⁷.

Po ustaleniu na jakich uniwersytetach, warto również przeanalizować, na jakich wydziałach studiowali duchowni z diecezji płockiej, oraz poznać dyscypliny, z których zdobywali stopnie naukowe. Znaczna liczba duchownych studiowała na wydziale sztuk wyzwolonych (Jakub Jaszczold z Miszewa, Ścibor z Belska (starszy), Maciej z Otoczni, Tomasz z Książa, Jakub z Piotrkowa, Mikołaj z Błonia, Mikołaj z Łęgu, Mikołaj z Promny, Mikołaj z Mirzyńca, Paweł z Gołymina, Piotr z Radzymina), kilku na wydziale prawa (Jakub Jaszczold z Miszewa, Mikołaj z Mirzyńca, Paweł z Gołymina, Mikołaj z Błonia, Ścibor z Belska (młodszy), Andrzej z Szydłowa, Andrzej z Gólczewa i Zakrzewa i Mikołaj z Niewiesza), oraz na wydziale nauk medycznych (Jakub z Kłodawy). Niektórzy z wyżej wymienionych ukończyli studia na dwóch wydziałach. Co prawda, nie robili tego równocześnie lecz, po uzyskaniu stopnia na jednym wydziale zapisywali się na inny. Zachowywali przy tym następującą kolejność: najpierw studiowali na wydziale sztuk wyzwolonych i po zdobyciu stopnia bakałarza lub magistra kontynuowali naukę na wydziale prawa. Absolwentami tych dwóch wydziałów byli: Jakub Jaszczold z Miszewa, Mikołaj z Mirzyńca, Paweł z Gołymina, Ścibor z Belska (starszy) i Mikołaj z Błonia⁴⁸.

Studia wieńczono często uzyskaniem stopnia uniwersyteckiego. Spośród studentów kształcących się na wydziale sztuk wyzwolonych stopień bakałarza zdobyli: Jakub Jaszczold⁴⁹ i Ścibor z Belska (starszy)⁵⁰ w roku 1400, Paweł z Grąbczewa w roku 1412⁵¹, Mikołaj z Błonia w roku 1415⁵², Tomasz z Książa w roku 1416⁵³, Jakub z Iłowa również w roku

⁴³ W. Graczyk, *Paweł Giżycki biskup płocki (1439-1463)*, s. 123.

⁴⁴ A. Radzimiński, *Pralaci i kanonicy kapituły katedralnej płockiej w XIV wieku i pierwszej połowie XV wieku (studium prozopograficzne)*, t. 2, *Kanonicy*, s. 113.

⁴⁵ T. Żebrowski, *Paweł z Gołymina*, PSB, t. 25, Wrocław – Warszawa – Kraków, 1980, s. 382.

⁴⁶ A. Radzimiński, *Pralaci i kanonicy kapituły katedralnej płockiej w XIV wieku i pierwszej połowie XV wieku (studium prozopograficzne)*, t. 1, *Pralaci*, Toruń 1991, s. 155.

⁴⁷ A. Radzimiński, *Pralaci i kanonicy kapituły katedralnej płockiej w XIV wieku i pierwszej połowie XV wieku (studium prozopograficzne)*, t. 2, *Kanonicy*, s. 115.

⁴⁸ W. Graczyk, *Paweł Giżycki biskup płocki (1439-1463)*, s. 123-124.

⁴⁹ „pro examine baccalariandorum [...] Iacobus Iassezoldi”. *Monumenta historica Universitatis Carolo – Ferdinanda Pragensis*, t. 1, *Liber decanorum facultatis philosophicae Universitatis Pragensis ab anno Christi 1367 usque ad annum 1585 e codice membranaceo illius aetatis nunc primum luce donatus*, cz. 1, s. 348.

⁵⁰ *Ibidem*, s. 358.

⁵¹ „1412, ad gradum baccalariatus promoti sunt, Paulus de Gramczewo”. *Statuta liber promotionum facultatis Philosophorum ordinis in universitate studiorum Jagiellonica ab anno 1402 ad annum 1849*, wyd. J. Muczkowski, Kraków 1849, s. 8.

⁵² „1415, ad gradum bac alariatus in artibus sunt promoti Nicolaus de Blonye”. *Ibidem*, s. 10.

⁵³ „1416, ad gradum baccalariatus promoti sunt Thomas de Xansz”. *Ibidem*, s. 10.

1416⁵⁴, Paweł z Gołymina i Piotr z Radzymina w roku 1428⁵⁵, Mikołaj z Mirzyńca w roku 1433⁵⁶ oraz Mikołaj z Promny, promowany w roku 1436⁵⁷ a stopień magistra – Stanisław z Sobniowa w roku 1411⁵⁸, Jakub z Piotrkowa również w roku 1411⁵⁹, Paweł z Grąbczewa w roku 1419⁶⁰, Mikołaj z Błonia w roku 1421⁶¹, Tomasz z Książa również w roku 1421⁶², Mikołaj z Mirzyńca w roku 1437⁶³ oraz Mikołaj z Promny w roku 1444⁶⁴. Na wydziale prawa stopnie naukowe uzyskali: Mikołaj z Błonia – doktorat z dekretów po roku 1421⁶⁵, Mikołaj z Mirzyńca – w roku 1443 licencjat z prawa kościelnego, w 1445 roku licencjat z prawa cywilnego oraz w 1446 roku doktorat z dekretów⁶⁶, Paweł z Gołymina – w roku 1448 doktorat z prawa kanonicznego⁶⁷ a także Mikołaj z Niewiesza – doktorat z dekretów 5 IV 1448 roku⁶⁸. Na wydziale nauk medycznych doktorat z zakresu medycyny uzyskał w roku 1425 Jakub z Kłodawy⁶⁹.

Duchowni płoccy, studiując na odpowiednich kierunkach, zdobywali wiedzę, którą następnie wykorzystywali w służbie dla potrzeb diecezji. Biskup Paweł, doceniając ich kwalifikacje, powierzał im określone urzędy i godności. I tak urząd wikariusza generalnego i oficjała płockiego powierzył: Ściborowi z Belska (starszy)⁷⁰ i Mikołajowi z Mirzyńca⁷¹, a oficjała pułtuskiego Tomaszowi z Książa⁷². Ten ostatni wraz z Piotrem z Radzymina został

⁵⁴ „1416, ad gradum baccalariatus, promoti sunt, Iacobus de Glowowia Wisła”. Ibidem, s. 10.

⁵⁵ „1428, ad gradum baccalariatus promoti sunt, Paulus de Golinino (doctor in decretis, prepositus in Poltowsko, canonicus Plocensis et scholasticus)”. Ibidem, s. 20.

⁵⁶ „1433, ad gradum baccalariatus in artibus sunt promoti Nicolaus de Mirzinecz”. Ibidem, s. 27.

⁵⁷ „1436, ad gradum baccalariatus promoti sunt Nicolaus de Prompna”. Ibidem, s. 28.

⁵⁸ „1411, ad gradum magistri, Stanislaus Sobnow”. Ibidem, s. 7.

⁵⁹ A. Radziwiński, *Pralaci i kanonicy kapituły katedralnej płockiej w XIV wieku i pierwszej połowie XV wieku (studium prozopograficzne)*, t. 2, *Kanonicy*, s. 62.

⁶⁰ „1419, ad gradum magistri promoti sunt, Paulus de Grambczewo”. *Statuta liber promotionum facultatis Philosophorum ordinis in universitate studiorum Jagiellonica ab anno 1402 ad annum 1849*, s. 13.

⁶¹ „1421, ad gradum magistri sunt promoti, Nicolaus de Blonye”. Ibidem, s. 14.

⁶² „1421, ad gradum magistri sunt promoti, Thomas de Xansz”. Ibidem, s. 14.

⁶³ „1433, ad gradum baccalariatus in artibus sunt promoti, Nicolaus de Mirzinecz”. Ibidem, s. 27. „1437, ad gradum magistri intra scripti promoti sunt, Nicolaus de Myrzinecz”. Ibidem, s. 19.

⁶⁴ „1436, ad gradum baccalariatus promoti sunt, Nicolaus de Prompna”. Ibidem, s. 28. „1444, post festum Nativitatis Domini ad gradum magistri sunt promoti, Nicolaus de Promna”. Ibidem, s. 35.

⁶⁵ M. Zwiercan, *Mikołaj z Błonia*, PSB, t. 21, Wrocław – Warszawa – Kraków 1976, s. 102.

⁶⁶ „in iure canonico licentiatu 11 IX 1443, iuris vero civilis licentiatu 27 II 1445 et decretorum doctor 5 IV 1446. Bononiae promotus”. J. Fijałek, *Polonia apud Italos scholastica saeculum XV*, Fasc. 1, *Polonia apud Italos litteris studentes et laurea donati inde a Paulo Wladimiri usque ad Iohannem Lasocki collecti et illustrati*, s. 88.

⁶⁷ T. Żebrowski, *Paweł z Gołymina*, PSB, t. 25, s. 382.

⁶⁸ „decretorum doctor 5 IV 1448 roku”. J. Fijałek, *Polonia apud Italos scholastica saeculum XV*, Fasc. 1, *Polonia apud Italos litteris studentes et laurea donati inde a Paulo Wladimiri usque ad Iohannem Lasocki collecti et illustrati*, s. 95.

⁶⁹ „Iacobus Chodaw de Pomerania laurea in medicinis doctorali a. 1425 d. 26 Maii insignitus reperitur”. Por. Tamże; W. Graczyk, *Paweł Giżycki biskup płocki (1439-1463)*, s. 124-126.

⁷⁰ *Zbiór dokumentów i listów miasta Plocka*, t. 1, wyd. S.M. Szacherska. Warszawa 1975, n. 145.

⁷¹ *Acta capitulorum Cracoviensis et Plocensis selecta (1438-1523; 1438-1525)*, w: *Archiwum Komisji Historycznej Polskiej Akademii Umiejętności*, t. 6, wyd. B. Ulanowski, Kraków 1891 n. 371, s. 96.

⁷² A. Radziwiński, *Pralaci i kanonicy kapituły katedralnej płockiej w XIV wieku i pierwszej połowie XV wieku (studium prozopograficzne)*, t. 1, *Pralaci*, s. 151.

również mianowany przez Biskupa kierownikiem kancelarii biskupiej czyli kanclerzem⁷³. Natomiast sędzią swojego dworu uczynił biskup Paweł Pawła z Gołymina⁷⁴.

Duchowni ze stopniami akademickimi częściej powoływani byli w szeregi kanoników kapituły katedralnej. Średniowieczne prawo kościelne nic nie mówiło na temat kwalifikacji naukowych członków kapituły. W diecezji płockiej wymóg posiadania doktoratu przez dwóch członków gremium kapitulnego zadekretował dopiero 8 IX 1484 roku biskup Piotr z Chodkowa. Miało to związek z ustanowieniem w kapitule urzędu kaznodziei i teologa⁷⁵. Najpierw bp Paweł Giżycki w roku 1444 dziekanem plockim, a w 1446 prepozytem, mianował swego brata Zygmunta z Giżyc. Nastąpiło to wkrótce po ukończeniu przez niego studiów w Bolonii i uzyskaniu w 1446 roku tytułu doktora dekretów⁷⁶. Zanim jednak Zygmunt z Giżyc uzyskał prepozyturę plocką, biskup nadał ją 23 IV 1446 roku na bardzo krótko, najwyżej na niespełna 3 miesiące, Strogomirowi ze Zdziaru⁷⁷. Początkowo przeciwni tej kandydaturze kanonicy plockcy: Tomasz z Książa, Piotr Luba, Aleksy z Łubek i Stanisław z Główczyzna, później wyrazili na nią zgodę⁷⁸. Oprócz Zygmunta biskup wprowadził do kapituły katedralnej jeszcze 3 doktorów prawa kanonicznego: Pawła z Gołymina⁷⁹, Mikołaja z Mirzyńca⁸⁰ i Dersława z Karnic⁸¹. Inne prałatury w kapitule katedralnej otrzymali: kantorię - Stanisław z Główczyzna (pomiędzy 9 XII 1445 a 21 IV 1446)⁸²; kanclerstwo – Tomasz z Książa (pomiędzy 10 IX 1439 a 22 IV 1441)⁸³ i Maciej z Otoczni (pomiędzy 22 VII 1455 a 2 II 1456)⁸⁴. Po utworzeniu 7 II 1443 roku archidiaconatu pułtuskiego archidiaconem i oficjałem biskup Giżycki mianował Tomasza z Książa. Wszedł on również do kapituły katedralnej w Płocku⁸⁵. Natomiast w przypadku archidiaconatu dobrzyńskiego nominacje na ten urząd za rządów biskupa Pawła miały miejsce dwukrotnie: najpierw pomiędzy 12

⁷³ ADP, W. Mąkowski, *Acta Capituli. Odpis* n. 113, 131, 133, 172, bez sygn.; ADP, *Acta Episcopalia*, sygn. 1, k. 177v.

⁷⁴ „Paulo de Golinino [...] auditore curiae episcopalis, iudicio”. *Acta capitulorum nec non iudiciorum ecclesiasticorum selecta*, t. 3, cz. 1, *Acta iudiciorum ecclesiasticorum dioecesium Plocensis, Vladislaviensis et Gnezniensis (1422 - 1533)*, w: *Monumenta mediaevi historica res gestas Poloniae illustrantia*, t. 18, wyd. B. Ulanowski, Kraków 1908-1918, n. 22, s. 9; W. Graczyk, *Paweł Giżycki biskup plocki (1439-1463)*, s. 126.

⁷⁵ W. Góralski, *Kapituła katedralna w Płocku. XII-XVI w. Studium z dziejów organizacji prawnej kapitul polskich*, Płock 1979, s. 111.

⁷⁶ Po raz pierwszy z tytułem prepozyta wystąpił na posiedzeniu kapituły 11 VII 1446 roku. *Acta capitulorum Cracoviensis et Plocensis selecta (1438-1523; 1438-1525)*, w: *Archiwum Komisji Historycznej Polskiej Akademii Umiejętności*, t. 6, n. 367, s. 95. A. Radziwiński, *Prałaci i kanonicy kapituły katedralnej plockiej w XIV wieku i pierwszej połowie XV wieku (studium prozopograficzne)*, t. 1, *Prałaci*, s. 155.

⁷⁷ *Varia ex actis Capituli Plocensis*, w: *Monumenta Poloniae Historica*, t. 6, wyd. W. Kętrzyński, Warszawa 1961, s. 642.

⁷⁸ *Acta capitulorum Cracoviensis et Plocensis selecta (1438-1523; 1438-1525)*, w: *Archiwum Komisji Historycznej Polskiej Akademii Umiejętności*, t. 6, n. 366, s. 94-95.

⁷⁹ T. Żebrowski, *Paweł z Gołymina*, PSB, t. 25, s. 382.

⁸⁰ J. Fijałek, *Polonia apud Italos scholastica saeculum XV*, Fasc. 1, *Polonia apud Italos litteris studentes et laurea donati inde a Paulo Wladimiri usque ad Iohannem Lasocki collecti et illustrati*, s. 88-90.

⁸¹ W. Góralski, *Kapituła katedralna w Płocku*, s. 112.

⁸² *Zbiór dokumentów i listów miasta Płocka*, t. 1, n. 143, s. 212.

⁸³ W. Mąkowski, *Acta Capituli. Odpis* n. 56.

⁸⁴ A. Radziwiński, *Prałaci i kanonicy kapituły katedralnej plockiej w XIV wieku i pierwszej połowie XV wieku (studium prozopograficzne)*, t. 1, *Prałaci*, s. 110.

⁸⁵ Po raz pierwszy z takim tytułem wystąpił na dokumencie z 2 II 1444 roku. ADP, W. Mąkowski, *Acta Capituli. Odpis*, bez sygn, n. 190.

I a 3 II 1440 roku otrzymał ją Nasięgniew z Sułkowa, który po raz ostatni z takim tytułem wystąpił na posiedzeniu kapituły generalnej 9 IX 1441 roku⁸⁶, wkrótce potem na tym urzędzie widzimy Jakuba, który po raz pierwszy wystąpił wśród świadków na dokumencie biskupa Pawła erygującym parafię w Dąbrówce⁸⁷. Oprócz prałatur w kapitule katedralnej były również kanonie. Dnia 10 IX 1442 roku Biskup ustanowił kanonikiem Jakuba s. Franciszka, uposażając go dożywotnio wsią Olszamowo wraz z młynem⁸⁸. Z kolei 12 XII 1446 roku otrzymał kanonię Jan z Kuchar⁸⁹.

Jeśli chodzi o kapitułę kolegiacką w Pułtusk, to również do niej wprowadził Biskup duchownych posiadających stopnie naukowe. Jej prepozytem w roku 1450 mianował doktora prawa kanonicznego Pawła z Gołymina⁹⁰, archidiaconem uczynił magistra sztuk wyzwolonych Tomasza z Książa⁹¹, a prebendę kanoniczną nadał magistrowi sztuk wyzwolonych Aleksemu Abrachamowi z Chełchowa⁹². Oprócz nich prebendy otrzymali jeszcze: prepozyturę Paweł z Chociszewa, dziekanę Szymon, kanonie Jakub, Piotr z Kunina, Marcin z Narzymbia, Jan z Bieniewa, Mikołaj z Makowa, Jan z Zakroczymia, Stanisław z Daniszewa, Mikołaj z Szmotuł i Marcin z Dzierżążni⁹³.

Doceniając ich wykształcenie i kompetencje, biskup Paweł tym właśnie duchownym powierzał określone sprawy. To oni reprezentowali rządzącego diecezji w układach z innymi biskupami, np. Jakub Jaszczołd w 1444 roku czy Maciej z Otoczni w 1455/56⁹⁴. Ponadto służyli radą i pomocą w rozwiązywaniu trudnych problemów wewnątrzdiecezjalnych. W ten sposób pomagali Biskupowi w sprawnym zarządzaniu diecezją⁹⁵.

Należy dodać, że nie wszyscy studiujący uzyskiwali stopnie naukowe. Niektórzy powracali nie ukończywszy studiów i włączali się w nurt życia diecezji na miarę własnych możliwości i zdobytej wiedzy. Obejmowanie jednak przez nich urzędów lub godności było o wiele rzadsze niż w przypadku duchownych ze stopniami akademickimi. Najczęściej otrzymywali kanonie w kapitule katedralnej, rzadziej wyższe godności. Prepozytem był Strogomir ze Zdziaru, wcześniej będąc w tej samej kapitule kanclerzem⁹⁶, scholastykiem,

⁸⁶ Ibidem, n. 69.

⁸⁷ Wystąpił również na dokumencie biskupa Pawła erygującym archidiaconat pułtusi. ADP, W. Mąkowski, *Acta Capituli. Odpis*, bez sygn. n. 133; *Kodeks dyplomatyczny Księstwa Mazowieckiego*, wyd. J.T. Lubomirski, Warszawa 1863, n. 189, s. 207.

⁸⁸ „Pater d. Paulus de novo creando Iacobum Francisci de Plonczsko in canonicum ecclesie plocensis [...] fundavit in villa Olschamovo [...] cum molendino [...]”. ADP, W. Mąkowski, *Acta Capituli. Odpis*, bez sygn, n. 119.

⁸⁹ *Varia ex actis Capituli Plocensis*, w: *Monumenta Poloniae Historica*, t. 6, wyd. W. Kętrzyński, Warszawa 1961, s. 642. A. Radziwiński, *Pralaci i kanonicy kapituły katedralnej plockiej w XIV wieku i pierwszej połowie XV wieku (studium propozograficzne)*, t. 2, *Kanonicy*, s. 80; W. Graczyk, *Paweł Giżycki biskup plocki (1439-1463)*, s. 126, 134-135.

⁹⁰ H. Rybus, *Kolegiata w Pułtusk i jej kapituła*, Łódź 1933, s. 20.

⁹¹ *Statuta liber promotionum facultatis Philosophorum ordinis in universitate studiorum Jagiellonica ab anno 1402 ad annum 1849*, wyd. J. Muczkowski, s. 10, s. 14.

⁹² ADP, *Bulla konfirmacyjna Mikołaja V potwierdzająca erekcję i fundację kapituły kolegiackiej w Pułtusk*, sygn. 276 a.

⁹³ *Tamże*; W. Graczyk, *Paweł Giżycki biskup plocki (1439-1463)*, s. 134-135.

⁹⁴ A. Radziwiński, *Pralaci i kanonicy kapituły katedralnej plockiej w XIV wieku i pierwszej połowie XV wieku (studium propozograficzne)*, t. 1, *Pralaci*, s. 90, s. 110.

⁹⁵ W. Graczyk, *Paweł Giżycki biskup plocki (1439-1463)*, s. 143.

⁹⁶ Ibidem, s. 141.

Stanisław z Meszny⁹⁷. Inny duchowny, Mikołaj z Łęgu otrzymał prepozyturę w kapitule kolegiackiej św. Michała w Płocku⁹⁸. Nieliczni z tej grupy pozostawali w służbie biskupa i kapituły. Występowali w charakterze świadków na dokumentach biskupa Pawła, np. Aleksy z Płomian, Jan Marszałkowiec i Świątosław z Wrzącej⁹⁹.

Ogółem w otoczeniu biskupa przebywało około 30 duchownych, którzy zdobyli wykształcenie na uniwersytetach włoskich oraz w Pradze i Krakowie, przy czym 18 z nich, tj. około 60% ukończyło je, uzyskując stopień akademicki. Pięciu zostało promowanych na doktorów (Mikołaj z Błonia, Mikołaj z Mirzyńca, Paweł z Gołymina, Ścibor z Belska (starszy) i Jakub z Kłodawy), ośmiu uzyskało stopień magistra (Maciej z Otoczni, Tomasz z Książa, Jakub z Piotrkowa, Mikołaj z Promny, Paweł z Grąbczewa, Stanisław z Sobniowa, Jakub z Gutkowa, Bogusław) a pięciu – stopień bakałarza (Jakub Jaszczółd, Jakub z Hłowa, Piotr z Radzymina, Stanisław z Głównicyzna i Paweł). Kilku, pomimo ukończenia studiów i uzyskania stopnia naukowego, nie pełniło żadnych funkcji w centralnych urzędach diecezji, pozostając duszpasterzami parafii. Wiadomo, że stopień magistra mieli księża Bogusław – proboszcz z Drobina¹⁰⁰ i Jakub z Gutkowa¹⁰¹, a stopień bakałarza Paweł, proboszcz z Bulkowa¹⁰². Tak wysoki procentowy udział duchownych ze stopniami akademickimi w otoczeniu biskupa Pawła Giżyckiego, świadczy o tym, że chciał on mieć w najważniejszych urzędach i instytucjach diecezjalnych duchownych wykształconych, odznaczających się wysokimi kwalifikacjami intelektualnymi, którzy mogli mu służyć radą i pomocą w sprawnym zarządzaniu diecezją płocką.

Clergymen with Academic Degrees in the Milieu of Paweł Giżycki, the Bishop of Płock (1439-1463)

Summary

From 1439 to 1463, Bishop Paweł Giżycki, the Bishop of Płock is considered to have been one of the most prominent bishops of Mazovia during the Middle Ages. He was not only committed to the institutional development of the Church in the Diocese of Płock, but was also actively involved in Polish politics of the mid-15th century. With a view to governing the Diocese with diligence and efficiency, he surrounded himself with a large number of clergymen educated both at the University in Krakow and abroad. His milieu counted about 30 clergymen holding university degrees. Their sheer number proves that his desire was to fill the most important offices and institutions in the Diocese with clergymen having excellent intellectual qualifications, so that they could furnish him with advice and assistance in his work as governor.

⁹⁷ Ibidem, s. 130.

⁹⁸ Archiwum Diecezjalne Płockie (ADP), W. Mąkowski, *Acta Capituli. Odpis*, bez sygn. n. 52, 55.

⁹⁹ A. Radzimiński, *Pralacy i kanonicy kapituły katedralnej płockiej w XIV wieku i pierwszej połowie XV wieku (studium prozopograficzne)*, t. 2, *Kanonicy*, s. 26, s. 82, s. 148; W. Graczyk, *Paweł Giżycki biskup płocki (1439-1463)*, s. 127-128.

¹⁰⁰ ADP, *Acta Episcopalia*, sygn. 1, k. 6v.

¹⁰¹ Ibidem, e k. 128.

¹⁰² Ibidem, k. 83; W. Graczyk, *Paweł Giżycki biskup płocki (1439-1463)*, s. 128.